

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Філософський факультет
Кафедра історії філософії

**МОДЕЛЬ ІДЕАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ У ФІЛОСОФІЇ
ХОСЕ ОРТЕГИ-І-ГАСЕТТА**

**THE MODEL OF THE IDEAL UNIVERSITY IN JOSE ORTEGA-I-
GASSETTA`S PHILOSOPHY**

Кваліфікаційна робота за спеціальністю 033 філософія
на здобуття освітнього ступеня бакалавра філософії

Студент-виконавець:
Меньшикова Олександра Андріївна

V курс ОС – Бакалавр

Науковий керівник:
Варениця Ольга Петрівна
кандидат філософських наук, доцент

(підпис)

Допущено до захисту:
на засіданні кафедри історії філософії
протокол № _____ від _____ 2022 р.

Зав. кафедри історії філософії,
доктор філософських наук, доцент
Кононенко Тарас Петрович _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКЕ ПІДГРУНТТЯ ІДЕЇ УНІВЕРСИТЕТУ.....	7
1.1. Історична роль університету. Модель та завдання.....	7
1.2. Осмислення ідеї університету.....	10
РОЗДІЛ II. ІДЕЯ ТА МІСІЯ «ІДЕАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ» У ФІЛОСОФСЬКІЙ СПАДЩИНІ ХОСЕ ОРТЕГИ-І-ГАСЕТТА.....	14
2.1. Стосунок освіти, університету, культури	14
2.2. Реформа моделі університету	16
ВИСНОВКИ	22
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ І ДЖЕРЕЛ.....	25

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Від самого початку свого існування університет мав великий вплив на політичне, соціальне та культурне життя, відігравав велику роль у розвитку науки і став центром об'єднання інтелектуальних зусиль. Впродовж декількох останніх сторіч плеяда видатних науковців та філософів намагалась визначити, якою є модель ідеального університету. Наприклад, згідно з німецькою моделлю Вільгельма фон Гумбольдта університет повинен бути налаштований виключно на пізнання всієї повноти знань та досягнення істини, мусить вчити мисленню, а не професії і характеризуватись поєднанням навчання і наукових досліджень. Цій моделі характерні такі риси як академічна свобода, незаангажованість науки, концентрація на дослідженнях та внутрішній саморозвиток.

Згідно з англійською моделлю, запропонованою кардиналом Джоном Генрі Ньюменом, університет також не повинен служити вузько практичним інтересам, а лише пізнанню задля досягнення самої істини. Від німецької моделі різнить його деяке відокремлення навчання від наукових досліджень, а також переконання, що університет повинен займатися лише навчанням і вихованням доброї і мудрої людини. Тут більше уваги приділяють розвитку особистості як головній меті діяльності, академічні спільноти займають центральне значення. Важливо зазначити, що праця Дж. Г.Ньюмена «Ідея університету» (1858), спричинила чимало дискусій і започаткувала, власне, дискурс щодо «ідеї університету».

Відповідно французькій концепції університет розумівся як місце навчання спеціалістів для державної служби. Американська концепція вважала головною метою виховання інтелектуальних піонерів для служіння суспільному поступу і, обов'язково, тісне поєднання навчання і наукових досліджень з глибоким переконанням, що лише викладачі, які проводять наукові дослідження, мають достатній потенціал творчості, щоб забезпечити інтелектуальний розвиток молоді, яку вони навчають. Університет має бути місцем, де завершується навчання теорії, яка розуміється як засіб розвитку

цивілізації. Звичайно, жодна з представлених моделей не виступає в Європі в чистому вигляді, а інституції вищої освіти є певною комбінацією щонайменше двох з них (в різній пропорції). Українська традиція вищої освіти, виходячи з базових характеристик європейських систем (більшою мірою німецької та англійської), мала також свої особливості. Також була, зокрема, сильна гуманітарна спрямованість академічної підготовки. Незалежно від моделі, що домінує в такій комбінації, в різних країнах роль університету базується на кількох основних елементах: навчання молоді, наукові дослідження, формування вартостей і надання послуг суспільному оточенню.

У сучасному світі не існує однієї загальноприйнятої концепції університету. Водночас цікавою для сьогодення є робота «Місія університету» видатного іспанського філософа ХХ століття Хосе Ортеги-і-Гассета, а також його погляди щодо освіти та моделі ідеального університету, ролі університетів у розвитку історії та культури.

Ступінь опрацювання. Звертаючи увагу на актуальність теми дослідження, слід відмітити, що пошук ідеальної моделі університету став предметом обговорення відомих філософів, соціологів, педагогів починаючи з ХІХ ст. Серед найбільш відомих імен варто зазначити В. фон Гумбольдта, К. Ясперса, М. Гайдегера, Х. Ортеги-і-Гассета, та багатьох інших. Хосе Ортеги-і-Гассет приділяв багато уваги питанню як університет впливає на формування соціальної свідомості таякі реформи необхідні для покращення чинної моделі університету.

Серед вітчизняних дослідників велику увагу проблемі університету приділяла М.Зубрицька, під редакцією якої вийшла антологія «Ідея Університету». Питання культури та її впливу на суспільство в роботах Хосе Ортеги розглядали такі науковці, як В. Сахно, В. Савчук та М. Поляков. Над осмисленням філософської спадщини Хосе Ортеги у пошуку моделі ідеального університету працювали такі зарубіжні дослідники, як М.Гусаковський, М.Мікель, В.Ольгіна, Д.Трубецький. Їх роботи допомогли глибше зрозуміти досліджувану тему і, зокрема, історико-філософське

підґрунтя, що стало причиною появи «ідеальної» моделі університету Хосе Ортеги.

Такі праці іспанського філософа, як «Місія університету», «Повстання мас», «Історія як система» стали основою для написання кваліфікаційної роботи. Це дало можливість осмислити ідею та місію університету, якою її вбачав Хосе Ортега-і-Гассет.

Об'єктом дослідження є філософська спадщина Хосе Ортеги-і-Гассета.

Предметом дослідження є погляди Хосе Ортеги на університетську освіту.

Мета дослідження полягає в тому, щоб проаналізувати погляди Хосе Ортеги щодо моделі ідеального університету.

Завдання дослідження відповідно до поставленої мети роботи є:

- проаналізувати історико-філософського підґрунтя появи університету;
- проаналізувати ідею університету та теоретичне осмислення цього процесу;
- осмислити «ідею університету» іспанського філософа Хосе Ортеги.
- проаналізувати запропоновані реформи, які на думку автора були необхідні для створення «ідеального університету».

Методи дослідження. Розв'язання поставлених у кваліфікаційній роботі завдань потребувало як загальнонаукових, так і філософських методів дослідження. Серед них:

- метод історико-філософської дескрипції – використовувався для детального опису понять та концепцій;
- метод структурного функціоналізму використовувався для інтерпретації історичних, соціальних та культурних процесів;
- герменевтичний метод – метод використовувався для тлумачення першоджерел.

Зазначені завдання і структура дослідження сформували зміст даної

кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури і джерел.

РОЗДІЛ I. ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКЕ ПІДГРУНТТЯ ІДЕЇ УНІВЕРСИТЕТУ

1.1. Історична роль університету. Модель та завдання.

Університет як феномен – один з найвидатніших «винаходів» людства. Він традиційно є головною соціальною інституцією, завданням якої є як поширення існуючих знань, так і пошук та «виробництво» нових. Як відомо, перші університети з'явилися в економічно розвинених країнах Західної Європи понад 800 років тому. Наприклад, Болонський університет в Італії, Паризький університет, Оксфордський університет в Англії та Саламанський університет Іспанії – четвірка найстаріших освітніх закладів Європи [17].

Починаючи з XII століття і з часу свого виникнення вони є центром об'єднання інтелектуальних зусиль багатьох науковців, теологів, філософів, діячів мистецтва, які спрямовали свої сили на пошук істини, розуміння добра та краси, сенсу буття тощо. Їх завдання полягало у підготовці фахівців з філософії, богослов'я, права та медицини, а також у вивченні наукових праць, підвищенні рівня освіти в суспільстві та навчанні студентів самостійно мислити та проводити дослідження. Вища освіта поступово ставала ареною суперництва нових ідей в освіті зі старими, що йдуть у минуле. На початку свого шляху створенням нових та реорганізацією вже існуючих університетів займалася католицька церква, діячі Реформації та Відродження.

Багато університетів через посилення впливу феодальних аристократів та католицької церкви не підтримували гуманістичні ідеали Відродження та Реформації. Наприклад, у німецьких державах у XVI-XVII ст. діяли сім університетів, які контролювалися Ватиканом та орденом єзуїтів[21].

Водночас починає розвиватися і освіта сформована на ідей Відродження та Реформації. Університети стали виходити з-під контролю Ватикану і почали підпорядковуватися світській владі, яка по-новому формулювала роль університетів. Вища освіта стала розглядатися як необхідна умова

соціального просування, кар'єри, досягнення життєвого та професійного благополуччя.

Реформаторські ідеї мали великий вплив і на діяльність університетів в Англії. Завдяки цьому змінився соціальний склад студентів, вагоме місце стали займати представники третього стану.

XVII – XVIII століття – період активного розвитку освіти у Європі. Найважливішою особливістю у розвитку університетської освіти було те, що стали викладати природничі науки, у XVIII столітті починається перехід на викладання національними мовами, а на початку XIX століття у деяких країнах Європи було проголошено університетську автономію.

Загалом, у XVIII столітті у Західній Європі починає складатися сучасна система вищої освіти. А століттям пізніше з'являються Академії наук, які ставлять своєю головною метою розвиток та розповсюдження наукових знань[1].

А епоха Просвітництва зробила літературу, друк, театр та бібліотеки найважливішим засобом у поширенні наукового знання, виховання народу, і нерідко їх вплив був більш значимим, ніж вплив офіційних освітніх закладів.

XVII-XVIII століття - це час коли формується вища професійна освіта. З'являється перший політехнічний інститут в Угорщині – Будапештський університет економіки та технології[16].

В епоху Просвітництва університети поступово відходили від фокусу на знаннях та почали орієнтуватися на розвиток творчого мислення.

До XIX ст. сформувалися дві основні моделі університету: німецька та французька, хоча одночасно розвивалися й інші, наприклад, російська та британська.

Відбуваються зміни у розвитку технологій навчання. З одного боку, проявляється спадковість із досягненнями епохи Відродження (визнання цінності людської особистості, її освіти, активність, свідомість навчання, розвиток розумових здібностей дітей). З іншого боку, зароджуються нові підходи до освіти, які були зумовлені досягненнями педагогічної думки на

той час.

Реально функціонуючий інститут постає важелем ідеалотворення. Така система з'являється щоб задовільнити потребу суспільства в інституті, який з'єднає у собі часових проміжки: минуле, сьогоднішнє і майбутнє. Забезпечення єдності таких трьох чинників, як спадковість у культурі, успішна орієнтація людини у сучасному житті та її готовність увійти у завтрашній день, стає можливим завдяки об'єднанню в університеті таких соціальних систем як освіта, культура та наука. На університет покладається місія бути механізмом досягнення сталого розвитку суспільства.

З кінця XIX та до середини XX століть проблема стабільності суспільства усвідомлюється як соціальна потреба. Інтелект входить у процес еволюції, університет перетворюється на інститут, існуючий задля задоволення даної потреби. Сучасний університет навчає, виконує дослідницьку та професійну функцію, зберігає культурну і гуманістичну традиції. Стає місцем взаємодії різних функцій, і утилітарна та ліберальна тенденції освіти перестає бути актуальною. Проте залишається проблема, що може змістити акценти: від того, щоб здобути професію під час освіти, на утворюватися, одержуючи професію. З середини XIX століття в освіту входить новий чинник – маси [21]. А масову елітарну університетську освіту щонайтісніше пов'язують із соціальними факторами, оскільки йдеться про соціальний тиск на університети.

Університет вже зіграв і надалі відіграватиме визначну роль у житті країн та народів. Протягом восьми сторіч неперервного розвитку він був і залишається місцем духовного єднання, наукового пізнання та хранителем культури. З того часу змінилося кілька історичних епох, соціально-економічний та політичний устрій людського суспільства зазнав значних трансформацій. Проте, на порозі третього тисячоліття, перед Університетом постає нова мета - відкорегувати свої цілі, асимілюватись під потреби та завдання сьогодення .

1.2. Осмислення ідеї університету.

Термін "університет" у перекладі латини означає сукупність. Університет сприймається як духовно пов'язана спільнота, що усвідомлює свою обраність і певне призначення у суспільстві.

Гуманістична традиція розуміє освіту як засіб буття, "другої натури" людини [4], в описах ідеї й завдань університету використовуються наступні терміни: атмосфера думки (Ньюмен), інтелектуальна совість (Ясперс) [14], інтелігент духу (Ортега-і-Гассет). Ідея університету нового часу, осмислюється як належне, максимальне та досконале.

Неоднозначність класифікації та соціокультурних об'єднань у формуванні «ідеї інституту» проявляється в різних традиціях освіти. Від витоків європейських університетів визначають тенденції ліберальної та утилітарної освіти. Утилітарна освіта зумовлена потребою в підготовлених спеціалістах. Ця тенденція має очевидне соціальне значення для певної епохи. Ліберальна тенденція освіти з розвитком інститутів виправдовується зростаючими вимогами та очікуваннями суспільства щодо місії інституту.

Ліберальна освіта надає великої цінності знанню безвідносно до його практичної користі. Вже в перших концепціях університету, запропонованих Ньюменом[19] і німецьким гуманістом Гумбольдтом[18], відрізняють освіту та навчання. Слід зауважити, що окрім традиційного надання знань, в університетах починають робити акцент на інтелектуальному розвитку[3]. Для уникнення технічного мислення та зниження моральної складової у межах даної моделі поступово з'являється фокус на питанні гуманістичного виховання студентів.

У німецькій класичній філософії освіта осмислювалась орієнтуючись на загальне, коли формування одиничного розумілося саме як походження загальному[2]. Ця ідея належить Гегелю, який провів поділ освіти на теоретичне і практичне знання, вказуючи, що практична освіта потребує, щоб молода людина задовольняла свої природні потреби і бажання, проявляла розсудливість і дотримувалася тої міри, що лежить у межах їхньої

необхідності, тобто необхідності самозахисту та самозбереження, а в теоретичній освіті формувались висновки про речі, вміння сприймати об'єкти без особистого інтересу.

Чистої ліберального чи утилітарного напрямку розвитку світова освітня практика не знає. Освітній процес розвивався між цими традиціями з урахуванням їх взаємних впливів, взаємодій й регіональних протиріч. Альянс двох тенденцій сформувався на практиці багатофункціональності університету. Сучасний університет поєднує у собі функції двох традицій і складається відчуття, що оптимальний варіант поєднання різних функцій знайдено.

З початку ХХ століття проблема масової та елітарної освіти стає дуже болісною. Питання боргу та фінансової відповідальності стає леймотивом її обговорення, що в певній мірі є природним процесом соціальної еволюції. Наприклад, Дюркгейм висловлює оптимістичні сподівання у зв'язку зі стрімким поширенням спеціалізації, яка соціалізує індивіда [15]. З розвитком спеціалізацій Дюркгейм пов'язує створення нової моральності, що започатковує ідеал такого суспільства, де усі будуть співпрацювати на спільне благо. А Університет повинен формувати соціальну совість майбутнього фахівця та впливати на усі версти населення. Проте на початку ХХ століття Вебер констатує домінування типу людини професіонала [12]. Вузько спеціалізована освіта має свої позитивні результати і з погляду концентрації зусиль дослідників з вивчення певної наукової проблеми, і з погляду забезпечення нейтральності викладання. Але він також звертає увагу, що сучасне суспільство, яке має справжніх пророків та породжує лжепророків, які впливають на маси, в тому числі і на студентів, які чекають від викладача якостей вождя. Проте викладач повинен допомогти набуті ясності на життєвому шляху та вміти бачити та розуміти наслідки своєї діяльності. Вебер також наголошує на обов'язку викладачів відокремлювати факт від цінності. Викладач не повинен нав'язувати свої ідеали та переконання аудиторії.

Навідміну від Вебера, який намагався запобігти впливу "пророків" на студентів, інший погляд стосовно «ідеї університету» висуває Манхейм. Манхейм працював у період, коли Німеччина зазнавала вплив фашизму, він вже бачив наслідки діяльності вождів. Тому вважав, що освіта має взаємодіяти з формами соціального контролю, щоб підтримувати духовну цілісність молодого покоління. "Не можливо врятувати автономію особистості, нехтуючи аналізом соціальних умов, за яких людина має вижити".

Українські дослідники М. Поляков і В. Савчук відзначають, що університет протягом восьми сторіч свого розвитку був спільнотою, що поєднувала всіх своїх членів, перш за все, духовно і таким, що пропагувала наукове пізнання. Задача класичного університету не зводилася тільки до передачі безцінних скарбів знань, нескінченного процесу пошуку істини, пізнання світу і місця людини в ньому, але включала також і формування духовності особистості.[8]

У сучасній філософській плеаді, мабуть, немає філософа, який не висловив свою думку стосовно питання «ідеї університету», його місії та призначення. Свідченням цього є праця видатного іспанського філософа ХХ століття Хосе Ортегі-і-Гассета. Він вважає, що виховання фахівців без належного ліберального виховання пришвидшить появу «людини маси», яка не визнаватиме авторитети та буде прагнути лише до гедонізму. Таку людину важко буде назвати освіченою, адже вона не буде розумітися у тих питаннях що виходять за межі конкретних спеціальностей - "він поведеться не як людина, не знайома з ділом, але з авторитетом і амбіціями, властивими знавцю і спеціалісту".

Тому центральне місце в університетській освіті, на думку Ортегі-і-Гассета, має займати вивчення культури, що зможе сформувати особистість, здатну не піддатися тискові мас. Для кращого розуміння філософських поглядів Ортеги слід зауважити, що він не розглядав світ як об'єкт пізнання, а був частиною людського буття. Ортега вважав, що в умовах постійних змін ідеології, соціальних ідеалів та уявлень саме освіта виконує виховну функцію

та допомагає адаптуватися до нових реалій. Філософ вбачав основною функцією освіти підготовку індивіда до самостійного життя, закласти фундамент для майбутнього та допомогти розвинути духовний потенціал.

РОЗДІЛ II. ІДЕЯ ТА МІСІЯ «ІДЕАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ» У ФІЛОСОФСЬКІЙ СПАДЩИНІ ХОСЕ ОРТЕГІ-І-ГАССЕТА

2.1. Стосунок освіти, університету, культури.

Філософія історії та соціології Ортегі-і-Гасета укорінені у його вченні про «радикальну реальність людського життя». Людина є драма, що розігрується за певних обставин і виявляється у часі. «Людина не має природи. Людина неє ні її тіло, яке є річчю, ні її душа, психіка, свідомість чи дух, яке теж є річ. Людина не річ, а драма, яким є її життя, універсальна подія, що відбувається зкожним з нас, і в цій драмі людина у свою чергу — лише подія». [20] Таким чином, історія – єдиний шлях до самовизначення нашого буття у світі, а історичний розум – єдиний засіб пізнання життя.

Освіта з цих позицій може бути представлена як процес побудови людиною за допомогою іншої людини (вчителя) програми свого життя. При цьому саме цей проект, що складається учнем, включає образ нової, екзистенційної єдності або нового універсалізму, побудований на засадах самоідентифікації. І цьому шляху непросто знання і як пізнання, пізнавальне зусилля грає вирішальну роль. Згідно з Ортегою, життя непередбачуване, спонтанне і випадкове. І єдине, що ми маємо, — це мислення, мислення, здатне виходити за свої власні межі у сферу трансцендентного, щоб створювати нові проекти або, інакше, нові трансцендентні єдності. Життя, згідно з Ортегою-і-Гассетом, трансцендентна реальність. Ми схоплюємо її в ідеях, в які потім починаємо вірити. І єдине, на що ми можемо покластися, — це історичний досвід наших колишніх трансцендентних синтезів, досвід нашого життєвого розуму, який має бути засвоєний в університеті у формі культури, щоб бути здатним існувати у часі. Освіта ж є оптимальним способом пізнання людиною науки та культури. Саме освіта дає можливість освоїти культурну спадщину та зрозуміти її цінність.

В своїй роботі «Місія університету» Хосе Ортега-і-Гассет звертає увагу на ситуацію у суспільстві того часу, а саме на духовну складову і головною

проблемою вбачає «пошлість» - «головна хвороба іспанської держави та університету з якої виростає і тягнеться все інше - вульгарність. Вона пронизує все наше національне існування, збагачує, спрямовує і дарує йому натхнення. Держава щодо своїх громадян поводить негідно, дозволяючи їм додтримуватись законам, або навпаки, застосовуючи свої закони задля задоволення власних інтересів, і за допомогою їх обманюючи громадянина».

[6]. Але «пошлість» автор розуміє як вульгарність, посередність, дурний смак, а першопричина цього явища – байдужість та розслабленість.

Автор зазначає, що це явище мало масовий характер та зачепило усе в Іспанії - "В той момент в Іспанії повсюдне та рішуче бажання нічого не змінювати. Нічого; ні держави, ні університету". Надержавному рівні пошлість проявляється як відсутність порядності та поваги, моральності у способах здійснення публічною владою своїх функцій та обов'язків. На рівні особистості – це поєднання посередності та надмірної самовпевненості. Проте, це не є злочином, оскільки стало чимось звичним, що прагне всюди поширитися і увіковічити себе. На противагу «пошлості» іспанський філософ висуває поняття «перебувати у формі», тобто бути сильною групою яку не зможе поглинути маса. Це сприяло появі його ідей стосовно реформ чинної моделі університету. Але реформа університету в свою чергу неможлива без реформи усієї держави.

Питання ідеї університету та пошуку ідеальної моделі займало велику роль у філософії Хосе Ортеги. «Місія університету» - класичне дослідження, яке присвячене вивченню університетської освіти як культурної та соціальної практики. «Культура – життєва система ідей кожної епохи»[6], зазначає автор, тому основна мета полягає у навчанні молодого покоління культурі не лише в класичному її розумінні та життєвими уявленнями про світ, а й опанування знанням у галузі біології, філософії, історії. Він пропонує навчати не тому чому можна навчити, а тому, що можна зрозуміти. Цей принцип отримав назву

– принцип економії в освіті. Також він зазначає необхідність відштовхуватись від індивідуальності студента, а не зі знання чи викладача.

Університет має бути інституційною проекцією студента, двома важливими характеристиками якої є, по-перше, дефіцит здатності набувати знання, і, по-друге, насущність знання, що він набуває для життя.

Підсумовуючи, можна зазначити, що три центральні ідеї проходять через усю творчість Ортегі-і-Гассета.

Перша: необхідно розглядати радикальну реальність як суму індивідуального існування та обставин, тобто сферу життєвих проблем, що стоять перед суб'єктом.

Друге: будь-яка істина – це істина в перспективі. Тому нам потрібно знати, звідки ми дивимося, на що хочемо відповісти, якими є наші обставини, що з нами відбувається.

І третє: нам необхідно знати систему вірувань, в якій ми живемо, бо в ній є першооснова людського існування.

Ми маємо наважитися запропонувати нові "застосування" для університету. Це не буде досягнуто шляхом наслідування університетів "зразкових народів", тому що ніщо не може звільнити нас "від вирішення власної долі надалі". Головне – прийти на своїх ногах. Той, хто обмежується наслідуванням, відстає від часу, тому що відмовляється від спроби бути справжнім, "створити власні переконання".

Чим займається університет? Він займається передачею культури, підготовкою кадрів для професій та проведенням наукових досліджень.

2.2. Реформа моделі університету.

Ортега вважав своїм покликанням культивування мислення, яке, на його думку, могло бути лише філософським. Русійною силою думки Ортеги були постійні та напружені роздуми про проблему Іспанії, з якими пов'язана його інтелектуальна еволюція. Ці роздуми є ключом до будь-якої інтерпретації його політичної, культурної та філософської діяльності, з якої він намагався

сприяти соціально-політичному реформуванню країни різних рівнях й у різних сферах життя. Ортега був насамперед педагогом національного масштабу, який ставив собі за мету перетворення та трансформацію Іспанії. "Однією з хвороб теперішнього часу, і особливо останнього покоління, є те, що завдяки технічному прогресу та соціальній організації нові людивступають у життя будучи впевненими в багато чому". В якості прикладу Ортега-і-Гассет наводить режим Прімо де Ріверо: "самовпевнене прагнення окремих суб'єктів реформувати країну, не подумавши спочатку забезпечити мінімальні необхідні для цього умови, призвело до диктатури, і єдине, чого воно добилося, незважаючи на чудову можливість, так це межі та шаленства національного опошлення".

З погляду історії та філософії, що отримує нинішній студент університету (1930 р.)? Він отримує "сумний залишок", декоративний та розпливчасто-виховний, свого характеру та свого інтелекту. У середні віки університет займався "системою ідей", тим репертуаром переконань, який покликаний ефективно спрямовувати його існування. Але, за словами Ортеги, середній громадянин не має ідей свого часу, "він - новий варвар, що відстає від свого часу, архаїчний і примітивний у порівнянні з жахливою актуальністю і сучасністю його проблем". Як той, хто ігнорує "великі історичні зміни, які привели людство на перехрестя сьогодення", може жити та життєво впливати на свої обставини?

З іншого боку, Ортега зазначає, що університет не може навчити всьому, чому він збирається навчити, так само як і студент не в змозі вивчити все, чого він збирається навчити. Не приймати це обмеження - означає вдавати, що немає: "Хто не може зробити те, що хоче, нехай хоче того, що може" (Леонардо да Вінчі).

У своїй роботі «Місія університету» Хосе Ортега-і-Гассет наголошує, що університетська реформа починається з визначення власної місії та призначення. Він визнає те, що Іспанія у багатьох сферах інтелектуальної діяльності відстає від Німеччини та Англії, проте наголошує на неможливості

сліпого наслідування та переймання досліду інших країн. «Тому що, наслідуючи, ми відмовляємося від зусилля, зіткнення з проблемою, яка може змусити нас зрозуміти справжнє значення і межі або недоліки відповіді, яку ми переймаємо. Жодної "самобутності", яка, особливо в Іспанії, є сільськими замашками. Неважливо, що ми прийдемо до тих самих висновків та форм, що й інші країни; важливо, що ми прийдемо до цього самі, в результаті особистої сутички з тією самою проблемою». [6]

Хосе Ортега на неможливості перенести в Іспанію ні англійське життя, ні німецьке мислення; найбільше - лише окремі педагогічні інститути. І саме тому дуже важливо, щоб вони розглядалися самі по собі, незалежно від видимих та загальних переваг їхніх країн.

Таким чином, незважаючи на соціокультурну відмінність країн, університет скрізь є соціальним інститутом, де отримують вищу освіта, яка включає: навчання інтелектуальним професіям (лікар, юрист і т.д.), наукове дослідження та підготовка дослідників. Окрім профпредметів навчальні плани містять курси філософії, історії, які відносяться до сфери загальної культури. На думку філософа це є залишками того, чим університет був в епоху Середньовіччя, тобто у час свого виникнення. Натомість сучасний університет ускладнює професійну освіту, перебільшуючи роль наукового дослідження і відмінняє передачу культури, що, на думку автора, і є головним завданням.

Автор розуміє культуру як систему життєвих ідей про світ та людину, стає життєвим компасом у хаосі та неоднозначності існування: «Культура рятує віджиттєвої аварії корабля, що дозволяє людині жити, навіть якщо її життя трагічне, безглузде і абсолютно нікчемне. Ми, як люди, не можемо жити без ідей (...) - ми є наші ідеї». [6]

Збільшення наукового інтересу – особливість сучасної культури. Саме з цим Хосе Ортега пов'язує ідеї викладені у книзі «Повстання мас», де зазначає що спеціалізм і професіоналізм "розбивають на уламки" європейської людини, оскільки є лише вузькою сферою життя. І на цій ситуації завданням університету є повернути цю життєву єдність, відновивши передачу культури.

«Сучасний університет порівняно із середньовічним, неймовірно ускладнюючи професійну освіту, яка є її зародком, та розширюючи дослідницьку діяльність, майже повністю відмовляється від викладання чи передачі культури» [7]. І він пропонує, аби уникнути перенавантаження та зменшення ефективності дотриматись принципу економії.

Відповідно до цього принципу необхідно врахувати 1) обмеженість студента у здатності до набуття знань; 2) знання має бути необхідним для життя. "Інститут, у якому вдають, що дають і вимагають те, чого не можуть ні вимагати, ні дати, - фальшивий інститут, що розкладається. Однак цей принцип лицемірства пронизує всі плани і структуру сучасного університету". [5] Тобто, університет повинен орієнтуватися на середнього студента і надати йому крім професійних знань каркас основних передових ідей. Це такі розділи знань як фізика, біологія, історія, соціологія та філософія. "Дефіцит, обмеженість можливості вчитися – ось основа викладання. Потрібно точно показати, чому неможливо навчитися" [6].

Ортега-і-Гассет порушує важливе питання, пов'язане зі співвідношенням професії, науки і культури. Звертає увагу на те, до чого має прагнути університет, а саме: підготовка спеціалістів та професіоналів у тій чи іншій соціальній сфері, культивування наукових досліджень та підготовка вчених чи культурної спадщини. Три різні сфери передбачають, відповідно, три різні моделі організації навчального закладу. Автор вважає, що університет має виконувати всі три функції. Взаємозв'язок між професією, наукою та культурою в університеті він пояснює так.

По-перше, наука і професія є лише вузькою частиною життя, тому ці знання не здатні замінити «загальне просвітництво», оскільки культура - це ідеї, якими вони живуть. Це перелік вірувань про світ, його інтелектуальну інтерпретацію та можливу поведінку в ньому. Тому він не є декоративним доповненням, а, навпаки, необхідним для життя, є складовою людського існування. Тому викладання природознавства в університеті не може замінити культуру викладання, оскільки вони різні. Вони живуть не на основі науки, бо

в неї інший внутрішній порядок. Вона безмежно диференційована і спеціалізована, байдужа до нагальних потреб людини. Наука – це перш за все дослідження, постановка проблеми, а не вивчення та викладання наукового знання. Проте місія Університету Ортегі-і-Гассета здається незначною, якщо вона базується на здібностях середнього студента, зосереджується на мінімальних знаннях, які студенти можуть засвоїти, і є структурою, а не лише академічною.

Автор вважає, що університет все ж таки невід'ємний від науки і повинен жити нею. Наука – ядро університету, та основа, яка підтримує життя і не дозволяє йому бути простим соціальним механізмом. З іншого боку, особливу місію університету він пов'язує з його особливим соціальним статусом. Крім церкви, держави та преси університет є найважливішою "духовною владою" суспільства, оскільки його позиція характеризується професіоналізмом, компетентністю та науковістю. Тому він повинен брати участь у громадському житті та спрямовувати його. Він повинен демонструвати "перевагу незворушності над безумством, вдумливу проникливість над легковажністю та відвертою дурістю". І це особливо важливо в ситуації, коли першість соціального впливу все сильніше відвойовується пресою, яка, на думку Ортегі-і-Гассета, посідає нижче місце в ієрархії влади за рівнем адекватності відображення дійсності.

Саме "тому університет має брати участь у сучасності, розмірковуючи про великі теми дня з власної позиції – культурної, професійної чи наукової". Оскільки проблему Іспанії автор пов'язує з її відставанням від загальноєвропейського культурного рівня, то університету відводиться функція освіти. "Поки хтось не пояснить ситуацію за допомогою ясної ідеї, і тоді ми відчуваємо несподіване осяяння. Це світло розуміння. Хаос здається нам тепер упорядкованим, що має чіткі структурні лінії, що нагадують вільні відкриті дороги, тому поруч стоять слова метод і осяяння, освіта... Того, кого ми сьогодні кличемо "культурною людиною", не більше століття тому називали "освіченою людиною" - тобто людиною, яка бачить життєві шляхи".

Університет це структура, що здатна змінити свідомість людини та підняти її на рівень передових ідей часу.

ВИСНОВКИ

В умовах сьогодення питання «ідеї університету» та «моделі ідеального університету» залишається відкритим. Стрімкий розвиток наукового знання та інформації призвели до того, що університет знову потрапив у стадію трансформації: виявилось, що форми освіти необхідно адаптувати до потреб сучасності.

Якщо раніше університети впливали на виробництво та поширення цінностей, формували соціум та соціальну ієрархію, то нині Університет має сильного конкурента – засоби масової інформації. Медіа завдяки своїй силі та доступності формують свідомість сучасної людини, впливаючи на усі сфери життя. Але, ці «тренди» – суб'єктивні та не мають нічого спільного з чистим знанням, не дають можливості вирішувати та самостійно формувати свою особистість, нав'язують певні сформовані ідеали.

У процесі розвитку університету були сформульовані засадничі принципи академічного життя, поняття академічної свободи, ідеал справжнього науковця.

Суперечливий характер соціальних процесів вплинули на розвиток думки стосовно «ідеї університету», що відображається у різних освітніх традиціях. Ньюмен розглядає знання за ознакою ставлення до мети. А Гумбольдт говорив про націєтворчу місію університету.

Необхідність у обговоренні нових ідей виникає тоді, коли зникає віра у колишні ідеї. На думку іспанського мислителя Хосе Ортеги-і-Гасетта, культура є сукупність живих ідей, і щоб опинитися лише на рівні часу, необхідно переглядати ідеї.

У зв'язку з дискусією про «смерть університету», можна вважати, що відновлення традицій відіграє свою продуктивну роль у вирішенні проблем сьогодення. Бо, як стверджує Ортега, минуле входить у проект нашого майбутнього життя.

Хосе Ортега намагався дати визначення тому, яким має бути університет

та яку ідею він несе. Хосе Ортега у своїх роботах піднімає питання життя та особистості, де зазначає що радикальною реальністю для людини є людське життя, і це породжує теорію життєвого розуму, що задає основні параметри подальшим філософським дослідженням.

Центральним філософським концептом філософії Ортеги є поняття "життя". З одного боку, воно є суто прагматичним поняттям та дає орієнтири сучасній людині, змушеній виявляти себе в умовах кризи європейської культури. З іншого боку, "життя" Ортега наділяє статусом "радикальної реальності". Згідно з Ортегою, життя непередбачуване, спонтанне і випадкове. І єдине, що ми маємо, — це мислення, що здатне виходити за свої власні межі у сферу трансцендентного, щоб створювати нові проекти або, інакше, нові трансцендентні єдності. Життя – це трансцендентна реальність. Ми схоплюємо її в ідеях, в які потім починаємо вірити. І єдине, на що ми можемо покластися, — це історичний досвід наших колишніх трансцендентних синтезів, досвід нашого життєвого розуму, який має бути засвоєний в університеті у формі культури, щоб бути здатним існувати у часі.

У роботі «Місія університету», Ортега акцентує увагу на те, яким має бути ідеальний університет, які необхідні риси має виховувати у студентах та яку роль повинен відігравати у суспільстві. Автор зазначає, що університет не може навчити всьому, чому він збирається навчити. Таким чином він вказує на необхідність реформ університетської системи освіти. І перше, що необхідно зробити – з'ясувати місію та призначення.

Сучасний університет ускладнює професійну освіту, перебільшуючи роль наукового дослідження і відмінняє передачу культури, що, на думку автора, і є головним завданням. Він звертає увагу на те, що має бути спрямований університет, а саме на підготовку фахівців та професіоналів у певній сфері, на культивування наукового дослідження та підготовку вчених, або на передачу культурної спадщини. Викладання науки в університеті не може змінити викладання культури, оскільки вони є різними. Спираючись на науку не живуть, бо їй властивий інший внутрішній порядок.

Університет все ж таки невід'ємний від науки і повинен жити нею. З іншого боку, особливу місію університету він пов'язує з його особливим статусом. Крім церкви, держави та преси університет є найважливішою «духовною владою» суспільства, оскільки його позиція характеризується професіоналізмом, концептуальністю та науковістю. Тому він повинен брати участь у громадському житті та спрямовувати його.

Однією з основних проблем Ортега вважає такі явища – байдужість та розслабленість. Автор зазначає, що це явище мало масовий характер та зачепило усе в Іспанії. Це стосувалось як і держави, так і університету в цілому. Тому потрібно зануритись у культуру та приділити цьому питанню особливу увагу. Він пропонує навчатине тому чому можна навчити, а тому, що можна зрозуміти.

Підсумовуючи можна сказати, що ідеальний університет повинен орієнтуватися на індивіда (студента), навчати тому чому можна навчити, зберігати культуру та передавати її наступним поколінням, а також брати активну участь у духовному, соціальному та політичному житті нації. Також на університет має покладатись місія бути механізмом досягнення сталого розвитку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ І ДЖЕРЕЛ

1. Академия наук // Казахстан. Национальная энциклопедия. — Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2004. — Т. I. — ISBN 9965-9389-9-7.
2. Громько Н. В. Немецкая система университетского образования: вклад И. Г. Фихте // Высшее образование в России. — 2009. — № 2. — С. 120 — 126.
3. Гумбольдт В. фон. Про внутрішню та зовнішню організацію вищих навчальних закладів у Берліні // Ідея Університету: Антологія / Упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька. — Львів: Літопис, 2002. — С. 25 — 33.
4. Огородникова И. А. Идея университета - проект воплощения идеальной образовательной формы / И. А. Огородникова, А. Г. Геринг. // Омский государственный университет. — 1997. — №4. — С. 77–80.
5. Ортега-і-Гассет Х. Місія Університету // Ідея Університету: Антологія / Упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька. — Львів: Літопис, 2002. — С. 67 — 107.
6. Ортега- и-Гассет Х. Мииссия университета/ пер. с исп. М.Н. Голубевой; ред. Перевода А.М. Кобут; под общ.ред. М.А. Гусаковского. — Мн.: БГУ, 2005. — 104 с.
7. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс // Вопросы философии. — 1989. — № 3.
8. Поляков М.В., Савчук В.С. // Класичний університет: еволюція, сучасний стан, перспективи. — Київ: Генеза, 2004. — 416 с.
9. Руткевич А. М. Хосе Ортега-и-Гасет / А. М. Руткевич // Новая философская энциклопедия. В четырех томах. / Ин-т философии РАН. Научно-ред. совет: В.С. Степин, А.А. Гусейнов, Г.Ю. Семигин / А. М. Руткевич. — Москва: Мысль, 2010. — (3). — С. 165–166.
10. Сахно В. Хосе Ортега-і-Гасет Тема нашої доби [Електронний ресурс] / В. Сахно // Aerius, SK. — 1994. — Режим доступу до ресурсу: https://www.aerius-lib.org.ua/texts/ortega-y-gaset_tema_ua.htm.

11. Сохраняева Т. В. К вопросу о культурной миссии современного университета // Вестник МГТУ. – Том 9. – № 1. – 2006. – С. 114–119.
12. Филиппов А. Ф. К политической социологии Макса Вебера // Вебер М. Политика как призвание и профессия / Перевод с немецкого и вступительная статья А. Ф. Филиппова; редактор А. А. Рындин. — М. : Рипол-классик, 2018. — С. 5—37. — 292 с.
13. Хаймпель Г. Вина и задача университета [Электронный ресурс] / Г. Хаймпель // Отечественные записки. – 2003. – № 6 (14). – Режим доступа до журн.: <http://www.strana-oz.ru/?numid=15&article=724>.
14. Ясперс К. Идея Университету // Идея Университету: Антологія / Упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька. – Львів: Літопис, 2002. – С. 111–165.
15. Durkheim É. La educación moral / Émile Durkheim., 2002. – 220 с.
16. EGYETEM MÚLTJA, TÖRTÉNETE [Электронный ресурс] // BUDAPESTI MŰSZAKI ÉS GAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM – 2000. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.bme.hu/egyetem-multja-tortenete>
17. H. de Ridder-Symoens, Ed., A History of the University in Europe, vol. 1. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.
18. Kirche und Schule als staatserschaltende Institutionen, in: Preußen, Versuch einer Bilanz. Katalog der Ausstellung der Berliner Festspiele GmbH vom 15. August bis 15. November 1981. Erweiterte und revidierte Ausgabe der Bänder 2, 3 und 4: Preußen, Zur Sozialgeschichte eines Staates, bearbeitet v. Peter Barndt, 21986 (11981), с. 143—179.
19. Newman J. H. Discourses on the scope and nature of university education: Addressed to the Catholics of Dublin / Newman., 2010. – 446 с.
20. Ortega y Gasset J. Historia como sistema / Jose Ortega y Gasset. – Madrid: Reviste di Occidenta, 1970. – 158 с. – (6).
21. Rudy W. The universities of Europe, 1100-1914 : a history / Willis Rudy. – London: Rutherford [N.J.] : Fairleigh Dickinson University Press, 1984. – 184 с.